

Domme dialectpraat

Zo nu en dan kom je in de media het bericht tegen dat 'uit onderzoek is gebleken' dat dialectsprekers tot de domme mensen van onze gemeenschap gerekend mogen worden. Zo schreef het *Brabants Dagblad* op 4 december 2007 dat dialectsprekers 'moeilijker carrière' maken en een lager opleidingsniveau bereiken. Moeilijker en lager dan wie? Dan sprekers van het Nederlands, denk ik. Merk overigens op dat de scribent van *Brabants Dagblad* het presteert om carrière in zijn krantenkop verkeerd te spellen. Zou hij dialectspreker zijn?

Het korte artikeltje is uit het tweewekelijks verschijnende businessmagazine *Management Team* geplukt. In het betreffende stukje wordt verwezen naar onderzoek van socioloog Gerbert Kraaykamp (Radboud Universiteit Nijmegen). Dat onderzoek werd in 2005 gepubliceerd in *Pedagogische Studiën*. De landelijke media gaven het al een tijd terug volop de aandacht (bijvoorbeeld in *Intermediair*, januari 2007, door Dimitri Tokmetzis). *Management Team* komt daar maanden later nog een keertje mee aan en *Brabants Dagblad* brengt op 4 december 2007 hetzelfde onderwerp nog maar eens een keertje. De krant brengt oud en herkauwd nieuws.

Maar het onderzoeksresultaat is interessant. Kraaykamp stelt dat dialectsprekers achterstand hebben op ABN-sprekers (of beter: standaardtaalsprekers). De platpraters blijven niet alleen achter op de arbeidsmarkt, maar ook in het onderwijs. Een verklaring voor de negatieve sociale consequenties zoekt Kraaykamp in de 'wederzijdse attitudes' van de dialectsprekende leerling of werknemer en de

standaardtaal pratende docent of werkgever. 'Het is geen kwestie van dommer of slimmer zijn. Ook doe ik er geen uitspraken over of dialect minderwaardig is aan het Standaardnederlands', zegt hij bij voorbaat (in keurig ABN). 'De statistiek is echter helder.' Kraaykamp bedoelt dus wel dat men dialectsprekers dommer vindt, in de context van onderwijs of banenmarkt. Dialectsprekers zijn niet dommer maar we vinden ze wel dommer. Voorzichtig formuleren is heel belangrijk als je sociologisch onderzoek doet, zo blijkt maar weer. En de cijfertjes hebben gesproken, dus aan de conclusie valt niet te tornen. Alsof statistiek niet op allerlei manieren toegepast kan worden en de resultaten niet op allerlei manieren geïnterpreteerd kunnen worden.

Kraaykamp vergeleek gegevens van 3300 mensen en leidde af dat Nederlanders die met een dialect zijn opgegroeid gemiddeld een jaar minder opleiding volgen. Of hij eentalige dialectsprekers bedoelt, is niet helemaal duidelijk. Eentalige dialectsprekers zijn er in de jongere generaties immers niet meer zo veel. Hun baan heeft een lagere status dan die van standaard-

Uit: 'Spul van de Rul. Uitdrukkingen van Bossche Kneupen', tekeningen Guus Ong (1976)

taal spreken. In taaltoetsen, die aangeven hoe goed iemand het Nederlands beheerst, scoren ze echter niet lager.

'Je kunt hier natuurlijk tegenin brengen dat ouders die met zwaar accent spreken over het algemeen lager zijn opgeleid. Hun kinderen blijven daardoor wat vroeger steken in het onderwijs', zegt Kraaykamp. 'Deze effecten heb ik al statistisch uit het materiaal gefilterd.' De cijfers dulden geen tegenspraak, zegt hij dus in feite. Ook de regionale verschillen (in sommige provincies is er simpelweg minder hoogopgeleid werk dan in andere) halen Kraaykamps conclusies niet onderuit, want hij stelt dat het onderzoek immers in heel Nederland is uitgevoerd. Maar waar hebben we het dan over? Mogen de resultaten van dialectsprekers in bijvoorbeeld de Randstad, Noord-Brabant, Groningen en Zuid-Limburg op een hoop gegooid worden?

De statistiek spreekt hier op basis van 3300 proefpersonen in heel

Nederland; dat is niet eens zo veel. Een andere onderzoeker van de Radboud Universiteit, Geert Driessen, deed onderzoek naar dialectgebruik en schoolprestaties op basis van 35.000 proefpersonen, basisscholieren en hun ouders ('In Dutch? Usage of Dutch Regional Languages and Dialects', in: *Language, Culture and Curriculum*, 2005). Hij heeft onder meer onderzocht of dialect spreken de taalvaardigheid in het Nederlands beïnvloedt. Brabantse kinderen en hun ouders doen het in het onderzoek van Driessen niet zo best, maar in sommige andere provincies, met Limburg voorop, doen dialectsprekers het prima. Waar regionale verschillen in sociale factoren (zoals aanbod van hoogopgeleid werk) volgens Kraaykamp niet meetellen, tellen regionale verschillen bij Driessen duidelijk wel mee. Misschien kunnen we het verschil in de Brabantse en Limburgse uitkomsten als volgt verklaren. De situatie van het dialect zelf is in Noord-Brabant heel anders dan

Reclame voor de Stoomtram 's-Hertogenbosch-Oss. (Affiche uit archief BBA; foto: Stadsarchief)

die in Limburg. In Noord-Brabant is er een duidelijk prestigeverschil. Dialect is hier vooral de taal van lagere milieus, lager geschoolden, en hoger opgeleiden spraken al van oudsher Hollands. In Limburg is dat heel anders. Daar hoort dialect veel meer bij alle lagen in de samenleving. Die Brabantse situatie heeft geresulteerd in een lage status van het dialect waardoor dialect in Noord-Brabant in formele situaties stelselmatig vermeden wordt. Wat heeft Driessen dan precies gevonden? De tegenvallende prestatie van dialectsprekers in het onderwijs of van de prestatie van een bepaalde sociale groep in Brabant? De cijfers van Driessen vertellen ons in elk geval dat het uitmaakt in welke provincie dialect wordt gesproken, als we het hebben over achterstand in het onderwijs.

Feit is in elk geval dat al sinds de jaren '60 in onderzoek na onderzoek een gebrek aan schoolsucces van kinderen uit bepaalde sociale groepen wordt teruggevoerd op hun taalachtergrond. Deze randgroepen spreken niet de standaardtaal en de taal die zij wel spreken maakte volgens sommigen logisch denken en cognitief volwaardig functioneren onmogelijk (Frans Hinskens maakt duidelijk hoe dat anno 2007 door onze regering nog steeds wordt gedaan in 'De geschiedenis herhaalt zich' op www.neder-l.nl, maart 2007). We moeten, zoals Kraaykamp eigenlijk ook al meedeelt, de sociaal achterblijvende dialectsprekende kinderen niet voor dom verslijten. Ze worden dom gevonden, maar dat zegt niets over hun cognitieve vermogens. Negatieve attitudes ten aanzien van dialect zijn echter nog veel moeilijker te herkennen en te bestrijden dan taalachterstanden. Dialecten in Nederland zijn eeuwenoude, volwaardige communicatiesystemen. Een volwaardig communicatiesysteem kan niet dom zijn, en een spreker van een dergelijke, aan een bepaalde plaats gebonden taal kan niet dom zijn, alleen omdat hij die taal spreekt. De resultaten van statistisch attitudeonderzoek moeten in de juiste context geplaatst worden. We hebben het 'nieuws' uit het onderzoek van Kraaykamp nog maar eens herkauwd. Of het helpt om de dagbladen en omroepen er van te weerhouden te blijven rondbazuinen dat platpratende dom zijn, zullen we wel merken. Ik denk het niet, want vooroordelen zijn heel hardnekkig.